ARİF TEKİN

ZERDÜŞT'ÜN YAŞAMI VE FELSEFESİ

MANEVİYAT KÜTÜPHANESİ

ARİF TEKİN

ZERDÜŞT'ÜN YAŞAMI VE FELSEFESİ

Maneviyat Kütüphanesi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Bu yazı, elimdeki yeni kitap çalışmamın bazı başlıklarından kısa bir özettir. Söz konusu kitabımda, genelde Kur'an'da anlatılanlarla Zerdüşt düşünceleri arasında bir karşılaştırma yapacağım.

Beni böyle bir çalışmaya sevk eden nedenler çok. Basit bir iki sebep paylaşayım. Zerdüşt felsefesi hakkında İsveçli yazar Nathan Söderblom'un (1866-1931) çalışması dikkatimi çekti. Söderblom Avesta'yı Pehlevi dilinden İsveççeye çevirip ayrıca Zerdüşt hakkında detaylı bilgi vermiş ve bu çalışmasında kendisine Nobel Barış Ödülü verilmiştir. Zerdüşt'ün fikirleri nelermiş ki bu adama Nobel Barış Ödülünü kazandırmış diye merak ettim. Dahası Eflatun'un (M. Ö. 348), Zerdüşt bir Tanrı tercümanı olarak insanları kurtarmak için gelmiştir sözü de dikkat çekici!.

Bir diğer önemli neden, kaynaklarda deniyor ki: Zerdüşt, kendi kutsal kitabı Avesta'yı sonraki nesillere garantiye aktarmak için; 12. 000 (on iki bin) öküz derisi üzerine yazmıştır. Yunanlı yazar Hermippus (M. Ö. 3. Asır da yaşamış), Avesta'nın orijinal bölümleri iki milyon dizeden oluşmaktaydı diye belirtmektedir. Kimi kaynaklarda, Zerdüşt'ün yazdığı Avesta, on iki ciltten oluşuyormuş ve on iki öküz ancak taşıyabiliyormuş bilgisi de var.

Zerdüşt'ten sonra Büyük İskender (M. Ö. 356-323) İran ve etrafını istila edince Avesta'yı imha eder. Araştırmacılara göre; bugün var olan Avesta, gerçek Avesta'nın ancak çok az bir bölümünden oluşur. Bunu da Zerdüşt yanlıları İskender baskısından kaçıp Hindistan taraflarına giderken beraberlerinde götürüp kurtarabilmişlerdir.

Bakıyoruz Zerdüşt duyarlı bir insan olarak binlerce yıl önce o mahrumiyet döneminde kalkıp düşüncelerini kitap haline getirmiş; Ancak Tevrat Allah kelamı olduğu halde (bu bir iddia) Musa zamanında kitap haline getirilmemiş. Ancak Musa'dan asırlar sonra çeşitli hurafeler de eklenerek kitap haline getirilmiştir. Aynı şey İncil ve Kuran için de geçerlidir. Hz. İsa'nın tek İncil'i vardı. Ama bugün Birbirlerinden farklı dört çeşit İncil var (Matta, Matkos, Luka ve Yuhanna).

Her birini ayrı kişiler yazmış. Kur'an'ın nasıl kitap haline getirildiği konusunda zaten özel bir kitabım piyasada var. Peki; Zerdüşt duyarlı bir insan olarak (bir filozof olarak) düşünceleri kendisinden sonra kaybolmasın diye, Üstelik de çok eski zamanlarda yaşadığı ve imkanları kıt olduğu halde kalkıp Avesta'yı kayıt altına

alıp işi sağlama almışsa; Kutsal kitapların sahibi Allah olduğu halde neden Musa, İsa ve Muhammed'den Epey sonra çok sağlıksız bir şekilde kitap haline getirilmiştir... İşte Zerdüşt'ün bunlara benzer ilginç yanlarını görünce düşünceleri hakkında bir derleme yapmaya ve bunlarla Kur'an arasında ayrıca bir karşılaştırma yapmaya karar verdim.

Bu girişten sonra şimdi de kısa başlıklar halinde Zerdüşt ve düşünceleri hakkında bilgi paylaşmaya geçelim.

A) KİMDİR BU ZERDÜŞT?

Kimi tarihçiler, Zerdüşt diye bir isim yoktur, var olan Zerdüştlük ancak bir efsanedir demişlerdir. Bu görüş yersiz ve temelsizdir. Genel kanı, Zerdüşt diye birinin yaşadığı yönündedir. Çünkü böyle bir efsane var olup gelişmişse sonuçta bunu bir araya getiren birinin olması gerekir. Nathan Söderblom bu konuda, "Avesta inancının kendiliğinden (efsane olarak) ortaya çıkışı çıkış değildir; tam tersine Onun bir kurucusu vardır; o da Zerdüşt'tür. Kendisi eski Asya inançlarıyla İran inançlarını bir araya getirip bir reform yapmış ve sonuçta farklı bir inanç sistemi ortaya koymuştur" diyor. Profesör Anne Marie Schimmel (2003. Ö.)'in görüşü de böyle.

Tevrat'ta Her peygamberin hayat hikayesi, ne kadar yaşadığı, kaç yaşındayken öldüğü anlatılır. Bu peygamberlerin hayat hikayeleri Kur'an'da da geçiyor. Hazreti Muhammed'in bunları Tevrat'tan aktardığı bir gerçektir.

Avesta'da ise Zerdüşt'ün hayatından söz edilmemektedir.

Miladi dokuzuncu asırda kaleme alınan Dinkerd'in yedinci kitabı ile Firdevsi'nin (h. 411. ö.) Şahnamesi ve 13'üncü asırda yazılan Zerdüştname'de; Zerdüşt hakkında akıl bilim dışı birçok hurafeler anlatılmaktadır. Bunlar, Zerdüşt'ten sonra bilerek veya bilmeyerek uydurulan Efsanelerdir. Çoğu araştırmacılara göre Zerdüşt, bir inanç kurucusu olduğu kadar bir hukukçu, bir filozof, bir sosyolog ve siyaset adamı.

Tabii ki bu hurafeler Hz. Musa Hz. İsa ve Hz. Muhammed içinde öne sürülmüştür. Bunların vefatından sonra taraftarları onlar hakkında da çeşitlieEfsaneler öne sürmüşlerdir. Mesela deniliyor ki, Zerdüşt doğduğunda bütün kainat sevinmiş, hatta doğarken gülerek doğmuştur. Büyüdüğünde cinlerle savaşarak yeryüzünü onlardan temizlemiş, sihirbazlar, şeytanlar onun aleyhine çalışmış; kendisi Avesta'dan bazı bölümler okuyunca şeytanlar ve sihirbazların çoğu ölmüş, kalanlar da memleketi terk etmek zorunda kalmıştır. Nar ve süt üzerine Avesta'dan bir miktar okuyup Belh Sultanı Guştasb'a verince; kendisi maddi alemden çıkıp cennetteki yerini görmüştür. Üzerine okuduğu sütten Sultan'ın veziri (ki daha sonra Zerdüşt'ün damadı olur) Camasb'a verince; adam geçmiş ve gelecekle ilgili tüm bilgilere sahip olmuştur.

Zerdüşt henüz annesinin karnındayken annesi çok güzel rüyalar görmüş, ayrıca doğumu esnasında birçok olağanüstü olaylar meydana geldiği öne

sürülmüştür. Gelecekte farklı şeyler yapmasından endişe duyan büyücüler, onu bir gün ateşe atmışlar; ancak yakılmamıştır. Onu yırtıcı hayvanlara terk etmişler; hayvanlar onun önünden değilmiş. Kendisini zehirlemişler; ancak zehir ona bir şey yapmamış gibi saçmalıklar onun hakkında çok. Bu anlatılanlar Hz. Muhammed hakkında söylenenlerle örtüşüyor. Bir de ateşe atılıp yanmaması hikayesi. Kur'an'da anlatılan Hz. İbrahim'in ateşte yanmadığı efsanesini çağrıştırıyor. Bunlar ve benzerleri ancak Zerdüşt vefat edince zaman içinde uydurulan şeylerdir. Demin de vurgu yaptığım gibi; bu gibi akıl almaz Hurafeler Hz. Muhammed için de, Hz. Musa ve Hz. İsa için de uydurulmuştur. Örneğin Hz. Muhammed için dünyaya geldiği ilk gece İran Sarayı sallanmış ve ondan 14 sütun yıkılmıştır. O gece, asırlarca sönmeyen Zerdüştilerin ateşi, sönmüş, şeytanların morali bozulmuş, Bu adam dünyaya geldi diye feryat etmişlerdir. Yine onun hakkında doğduğu gece Kabe'deki putlar yere yığılmış, bilmem kendisi sünnetli ve göbeği kesik bir şekilde doğmuş gibi hurafeler öne sürülmüştür. Belli ki Hz. Muhammed hakkında söylenen bu gibi hurafeler, Zerdüşt'le ilgili söylemlerden bir alıntıdır. Alıntıdır derken bunu rastgele demiyorum. Çünkü her şeyden önce Hadis Külliyatı dininden Altı Hadis aleminin tümü de İranlıydı (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace), Zerdüşt'le ilgili öne sürülen bu saçmalıkları alıp Muhammed için de -bir nevi mucize gibi- yazmışlardır. Zerdüşt'ün ismi kaynaklarda farklı olarak geçiyor. Bu her dilin telaffuz ve harflerinin farklı olmasından kaynaklanır. Zerdüşt (Zarathuştra) iki kelimeden oluşmaktadır. Zarath, Güzel, doğru demek. Uştra ise Develer anlamına gelir. Kendisi hayvanlara önem verdiği için belki bu isim buradan gelir. Şu da mümkündür: Zarath, kimi lehçelerde Zer/yani sarı kökünden gelir, bundan Güneş kastedilmiş olabilir. Zaten bu dinde Güneşin/Aydınlığın bir ayrıcalığı vardır. Uştra zaten Develer demek. Bu durumda Güneşle Develer kastedilmiştir demek de mümkündür. Develer burada Sembol olabilir. Çünkü kendisi tüm hayvanların korunmasına, onların katliamlarına karşıydı.

Kimileri der ki, Zarathuşra'daki Uştra'nın deveyle ilgisi yoktur. Aslında kelimedeki 'uş' pırıldamak anlamına gelir, Zaratha da altın demek. Uştra Işık anlamına gelir ki, Zerdüşt dünyaya Işık getirenlerin en büyüğü demek olur.

Zerdüşt ailesine Spitama denilirdi. Zaten Avesta'da Zerdüşt Spitama diye geçiyor. Spitama, Hanedan ve Beyaz/Asil ırktan gelme demek. Annesi Fraşustur Kızı Dughahova, Babasının adı da Rahip Pouruşaspa idi.

Kimileri annesinin ismini Dad diye yazmışlardır. Bazı kaynaklarda onun annesi 15 yaşında bakire bir kız iken kendisine bir ışık gelmiş ve o ışıktan Zerdüşt'le hamile kalmıştır. Tıpkı Kur'an'da anlatılan Hz. Meryem'in erkeksiz bir şekilde Hz. İsa'ya hamile kalması gibi.

Hz. Muhammed nasıl Mekke'de önemli bir ailenin çocuğu idiyse Zerdüşt de

böyle bir aileden (Spitemeh/Spitama) gelmiştir.

Zerdüşt, tıpkı Hz. Muhammed gibi bir dağa çekilip düşünceye dalar. Kaynaklarda kendisinin inzivaya çekildiği dağın adı da Sabelan olarak geçiyor. 30 yaşında gelince (40 yaş yazanlar da vardır) Vohu Manah (iyilik meleği), tıpkı İslam'daki Cebrail gibi) vasıtasıyla Ahura Mazda'dan mesaj alır. Bu aşamadan sonra ilk on yılda sadece eşi ve kuzeni ona inanmışlar. Memleketinde taraftar bulamayınca Hindistan'ın Belh şehrine hicret etmek zorunda kalmıştır. (Hz. Muhammed'in Mekke'de varlık göstermeyip Medine'ye Hicret ettiği gibi.)

Gittiği yerde birçok zorluklarla karşılaşmış, halk ona Sihirbaz demiş, Her türlü kötü yakıştırmalarda bulunmuştur. En son yönetim onu hapse atmış. Sonuçta hüner ve kabiliyetini padişaha ispat edince hapisten çıkıp yoluna devam etmiştir. Bu konuda da çektikleriyle Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed başına gelenler hemen hemen aynı.

Hz. Muhammed nasıl iki Kızını Hz. Osman'la evlendirmekle ve yine nasıl Ebubekir ve Ömer'in kızlarıyla (Ayşe ve Hafza) evlenmekle sistemini -bu yolla- güçlendirmeyi amaçlamışsa; aynı durum Zerdüşt'te de söz konusudur. Çünkü on yıl ülkesinde faaliyet gösterdiğinde kimse ona inanmamış; Ancak Kral Viştasb'a gidince dünyası değişmiş. Kendisi Kralın Fraşa Oştra'nın kızı Hırori ile evlenir (damadı olur), kız kardeşi Povriçista'yı (diyanet ansiklopedisine göre) veya Porucista'yı (Ömer Rıza Doğrul'a göre) Kralın danışmanlarından Samasp'a (diyanet ansiklopedisine göre) veya Kralın Veziri Jamasb'a/Jamaspa'ya verir (Avesta, s. 477 ve Ömer Rıza s. 35). Böylece Kral Viştasp'ın yanında büyük bir saygınlık kazanmış olur.

Zerdüşt'ün ölümü hakkında kesin bir bilgi yoktur. kimi tarihçiler, 77 sene yaşadığını, en son bir savaşta öldürüldüğünü öne sürmüşlerdir. Kimileri, Zerdüşt'ün getirdiği yeni sistemi kabul etmeyenlerden birinin Zerdüşt'ü öldürdüğünü yazmışlardır. Onun doğduğu tarih hakkında bilgi net olmadığı gibi; ölümüyle ilgili bilgi de net değildir. Bu tür yenilikleri elbette ki toplumun tüm kesimleri kabul etmez; hatta bunun sonu kanlı da olur. Tıpkı Hz. İsa'nın öldürüldüğü gibi. Yine Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'nin suikastlar sonucu öldürdükleri gibi. Özellikle inançlar konusunda yeniliklere karşı gelme hala da geçerlidir. Gelişmemiş, aydınlanmamış toplumlar inançlar konusunda esnek değiller.

Kimliği hakkında bu kadar bilgi yeterli

B) ZERDÜŞT'ÜN YAŞADIĞI DÖNEM

Yaşadığı dönemle ilgili kesin bir tarih yoktur; Bu tartışmalı bir konudur. Zerdüşt'ün m. ö. 6. Asırda yaşadığını yazanlar olduğu gibi; milattan 1600 yıl önce diyenlerde vardır. Hatta Aristoteles (M. Ö. 322-ö), Eudoxos (M. Ö. 337-ö.) ve Hermippus gibi Grek ve Roma araştırmacılarına göre Zerdüşt, Eflatun'dan (M. Ö. 348-ö.) 6000 yıl önce yaşamıştır. Bu bilgiler birçok kaynakta ve TDV İslam Ansiklopedisinde de detaylı bir şekilde yer almaktadır. (c. 28 mecus md)

Bu araştırmacılardan kimileri daha da ileri giderek "Plato (M. Ö. 348.ö) Zerdüşt'ün reankarnasyondur" demişlerdir. Pliny the Elder (M. Ö. 79. ö), "Aslında Zerdüştler çoktur, bunlardan ilki milattan 6000 yıl önce yaşamıştır; ancak son Zerdüşt milattan önce 6-7. asırda yaşamıştır" diyor. Bu, aynı zamanda Plutarch (M. S. 127. ö.) ve Diogenes Leares'in (M. Ö. 412.-323) de görüşüdür. Herodot (M. Ö. 484-425), Xenofon (M. Ö. 430- 354) ve Ctesias (M. Ö. 3-4. asırda yaşamış), Zerdüşt'ün millattan önce 499 ile 449 yılları arasında, Pers İmparatorluğu ile Antik Yunan Kent Devletleri arasında meydana gelen savaştan 6 asır önce yaşadığını öne sürmüşlerdir.

İsveçli Profesör Henrik Samuel Nyberg (1974.ö.) de Zerdüşt'ün çok eskilerde yaşadığını yazanlardadır.

İranlı yazar Z. Behruz, Zerdüşt'ün milattan önce 1768 de doğduğunu belirtmiştir.

Hatta bazı tarihçiler, Zerdüşt Truva Savaşından 6000 yıl önce yaşamıştır diye belirtmişlerdir.

Bu, millattan yaklaşık 7000 yıl öncesine tekabül eder.

Alman araştırmacı Baron Von Bunsen (1791- 1860), "Tarihte Mısır'ın Yeri" adlı yapıtında Zerdüşt'ün Hz. İsa'dan 6500 yıl önce yaşadığını belirtmektedir.

Kaynaklarda Eflatun'un da Zerdüşt hakkında bilgi verdiği yer almaktadır.

Millattan üç asır önce yaşamış olan Keldani tarihçi Berossos'un belirttiğine göre Zerdüşt Hz. İsa'dan 2200 yıl önce yaşamış ve ayrıca Babil'de bir Hanedanlık kurmuştur. Bu Hanedanlık iki asır da devam etmiştir.

Bazı Hint tarihçileri de, İsa'dan 2200-2000 yıl önce yaşadığını

belirtmişlerdir.

Xanthos (M. Ö. 470.), Zerdüşt'ün millattan yaklaşık 1800 yıl önce yaşadığını savunanlardan.

Bazıları da Asurlara ait bir Kitabedeki Terim'e dayanarak onun milattan önce 1000 yıl surlarında yaşadığını öne sürmüşlerdir.

Çoğu tarihçiler, Zerdüşt'ün İran'ın Urmiye kentinde veya buraya yakın bir bölgede doğduğunu yazmışlardır. Bir kere Zerdüşt öyle bir coğrafyadan söz eder ki, orası senenin on ayı soğuk/kış, yalnız iki ayı yaz. Buralar çok soğuk ve ekin olmazdı diyor. İnsan bunlara bakınca ister istemez, "Acaba Zerdüşt çok mu eskilerde, buzul çağında yaşamış" diye akla gelir.

Mirza Abbas "İranname" adlı eserinde Zerdüşt'ü Aryalara kadar götürmektedir. Profesör Ali Nihat Tarlan (1898-1979) Mirza Abbas'ta şu tespitleri aktarıyor. Zerdüşt'ün İsa'dan önce Budha ve Konfüçyüs zamanında ortaya çıkması muhtemel değildir. Çünkü coğrafyaları yakın olduğu halde ortaya attıkları fikirleri çok farklıdır. İşaretler gösteriyor ki, Zerdüşt Mısır firavunları zamanında yaşamıştır diyor ve çeşitli benzerlikler gösteriyor.

Zerdüşt'ün yaşadığı dönem hakkındaki bilgiler özetle böyle. Ancak şu da var ki, Zerdüşlük gerek İran'da kurulan Pers Ahamenid (M. Ö. 559-330), gerek Arsakid/Part (M. Ö. 247 ve M. S. 224) ve gerekse daha sonra kurulan Sasani (M. S. 224-651) İmparatorluğu'nun resmi dini olmuştur. Pers İmparatoru 1.Darius (M. Ö.522-486) savaşlarda düşmanlarını yenerken Ahura Mazda bize yardım ettiği için kazandık diyordu. Bu fikir Kur'an'da da geçerlidir. Mesela bir iki surede Allah, "Ben size bin melek, üç bin Melek, beş bin Melek gönderdim, bunlar savaşta size yardım ettiler" diyor.

Zerdüşt ve düşünceler hakkında sağlam bilgiyi ancak Avrupalı araştırmacılardan alabiliyoruz. Çünkü bunların çalışmaları kaynaklara dayanır. Mesela; Zerdüştlerin merkezi olan Yezd'i, ilk ziyaret eden ve Zerdüşt hakkında bilgi sahibi olan meşhur Marco Polo'dur. (1254-1324), daha sonra 16. ve 18. yüzyılda Avrupalı Tüccar, Din adamları o bölgeye gidip bilgi toplamışlar. Örneğin, Pietro della Valle (1586-1652), V. A. Zhukovsky (1783-1852) ve N. V. Khanikov (1819-1878) gibileri.

Avrupa'da Zerdüşt ve kitabı Avesta hakkında bilgiler yayınlanınca; bu, araştırmacıların ve filozofların dikkatini çekmiş. Bunun üzerine ciddi araştırmalara başlamışlardır. Örneğin, 1723 de İngiliz G. Boucher, Hindistan'daki Zerdüştilerden Avesta'nın bir bölümü olan Vendidad kısmının bir kopyasını alıp İngiltere'ye götürür. Fransız araştırmacı Anguetil Du Perron, Hindistan'a gidip orada 13 yıl kalır

ve Zerdüştlükle ilgili önemli bir çalışma yürüttür. Memlekete dönüp on yıllık bir çalışma sonucu ilk defa Avesta'nın tercümesini Avrupa'da yayınlar. 1791'de Tychesen'in Avesta ile ilgili bir kitabı Almanya'nın Göttingen kentinde yayınlanır. Fransız Sylvester de Sacy (1758- 1838), Avesta'nın orijinalliğini ispat eden bir eseri, 1793'te Paris'te yayınlar. Yine Alman Friedrich Spiegel (1820-1905) ile Alman Martin Haug (1827-1876) Zerdüşt ve kitap hakkında önemli çalışmalara imza atanlar arasındadır. 1833'te Fransız E. Burnouf (1801-1852) bu konuda bir çalışma yürütür. Yine Alman Karl F. Geldner (1852-1929), Cht. Bartholome (1855-1925), Makx Möller (1823-1900) Zerdüşt ve doktrinleri hakkında eserler yazanlar arasında. Fransız Profesör Darmesteter (1840-1894), Hindistan'ı karış karış dolaşarak Zerdüşt fikirleri hakkında araştırma yapıp bilgi toplar ve sonuçta 1892-93 yılında Avesta'yı Fransızcaya çevirir. Darmesteter, "Zerdüşt, Haoma'nın (ki, daha önce bir tanrı olarak kabul edilirdi) Cismani Tezahürüdür" diyecek kadar onu adeta olağanüstü bir varlık olarak niteler. Ünlü Alman araştırmacı Friedrich Nietzsche (1844-1900) zaten Zerdüşt hayranıydı.

Bu araştırmalar Avrupa'da yayınlanınca; gitgide birçok ünlü kişi kaynaklarında Zerdüşt ve Avesta'ya yer vermişlerdir.

Yaşadığı dönemle ilgili bu kadar malumat yeterli.

Bundan sonra artık onun fikirlerinden bahsedeceğiz. Zaten merak edilen de fikirleridir.

C) ZERDÜŞT'ÜN YARATICI ANLAYIŞI

Elimdeki kitap çalışmamda bu konuda kapsamlı bilgi ve görüşlere yer verdim. Bu yazımdaysa kısa ve öz bir bilgi paylaşacağım. Neredeyse Dinler Tarihi uzmanlarının kahir ekseriyeti, Çok Tanrılı sistemden Tek tanrı sistemine geçiş ilk defa Zerdüşt'le gerçekleşmiştir noktasında hemfikirler. Onun Tanrı anlayışından yeterince anlamak için; yaşadığı dönemin sosyokültürel hayatı ve inançları hakkında bilgi sahibi olması önem arz eder. Önce bir Durum tespiti yapmakla devam edelim.

Ona komşu olan coğrafyalara bakıyoruz hepsi birçok Tanrı-Tanrıça'ya inanıyordu. Mesela Mezopotamya'da (Sümerlerde) her şehrin ayrı bir tanrısına inanılırdı. Hava Tanrısı, Yer Tanrısı, Eğitim Tanrıçası, Güneş, Ay Tanrıları, Aşk, Adalet Tanrıçaları vs. Tabii ki birçok Tanrıya inanmak kutsal dinlere göre şirk sayılır. Buna rağmen Sümer Kralları göreve başladıklarında onlar da, "Tanrılar bizi görevlendirdiler, toplum bizi dinlemek zorunda" derlerdi ve güzel, mantıklı cümleler de kurarlardı. Örneğin Sümerlerin ilk kanun yapımcısı Hammurabi, o ünlü kanunun hemen başında (prolog) şunları söylüyor : "Memlekette adaleti sağlamak, kötülüğü yok etmek, zayıfları korumak, aydınlık getirmek, refah seviyesini yükseltmek için Tanrı Anum ile Tanrı Enlil adımı andılar (yani beni görevlendirdiler), ben Karabaşlıların (yani insanların) başına geçtim!" diyor.

Dikkat edilirse çok güzel şeyleri dile getiriyor Hammurabi, Adalet diyor, kötülüğü yok etmek diyor, zayıfı korumak, refah seviyesini yükseltmek, aydınlık getirmek diyor. Malum günümüzde bile siyasiler seçimi kazanmak için bu gibi sözleri hep kullanılırlar. Hammurabi'den önce yaşayan Urukagina (M. Ö. 2355) Urnammu (M. Ö. 2111-2084) Ana İttusu (M. Ö. 2060-1960) Lipit İştar (M. Ö. 1934-1924) ve Esnuna (M. Ö. 18. Y. Y.) gibi Sümer Kralları da, "Tanrı/Tanrılar bizi görevlendirdi, siz bizi dinlemek zorundasınız" diyorlardı. Yani yaratıcı varlığı tarih boyunca hep insanların kafasını meşgul etmiş, her toplum farklı bir şekilde yaratıcıya/yaratıcılara inanmıştır. Yaratıcı konusu hala da netleşmiş değil: Her kafadan bir ses. Zerdüşt'e komşu olan Mezopotamya'da tanrı anlayışı böyle. Öbür cepheye/Hindistan'a bakıyoruz durum aynı: Birçok Tanrı/Tanrıçaya inanmak var orada da. Keza Aryanlar aynı. Mesela Hava Tanrısı Vaju' ya, yer için Armaiti'ye, Ateş için Athar'a, Sular için Anahita/Apam Napat diye birçok Tanrı/Tanrıçaya inanırlardı.

Yanı sıra Tanrılar için insan ve hayvanlar kurban edilirdi. Tanrıları mutlu

etmek, zararlı şeylerden (cin, şeytan gibi) korunmak ve ömürleri uzasın diye bunu hep yaparlardı.

İşte böylesine karışık bir zamanda dünyaya gelen Zerdüşt, öyle bir formül ortaya atıyor ki, öyle bir devrim yapıyor ki takdire şayan. Hem insan, hem de hayvan katliamını ortadan kaldırır. Hatta bazı hayvanları özel olarak korumaya alır ve bunlara zarar vermenin büyük günah olduğunu söyler. Avesta'da kayıtlara geçirir. Dahası var. Böyle bir sosyolojik yapıdan çıkan Zerdüşt, O ana kadar inanılan tüm Tanrı-Tanrıçaları yok sayar ve tek tanrı sistemini ortaya koyar: Ahura Mazda diye. Tam da burada çok farklı bir şey söylüyorum. Evet; kendisi işi tek tanrıya indirdi; Ama onun bu Tanrı hakkındaki inancı da net değildir. Bunu, onun sözlerinden anlıyoruz. İnandığı Ahura Mazda'dan bilgi edinmek isterken hep sorgulama şeklinde hitap ediyor. Mesela

"Ey Bilge; sana soruyorum, Bana doğruyu söyle, bana iyi cevap ver"

şeklinde hitap ediyor ve daha da ileri giderek enteresan ifadeler kullanıyor. şöyle diyor:

"Egemenlikle birlikte dindarlığı kim yarattı Ey Mazda?"

şeklinde sanki Ahura hakkında net değildir gibi ifadeler kullanıyor. Bunu o Zerdüşt'ün sözlerine dayanarak biraz daha somutlaştıralım:

"Ey Ahura Mazda doğru söyle : Güneşin Yıldızların yolunu/yörüngelerini kim belirledi, Ay ne ile aydınlandı, nasıl söndü, yeryüzünü bu şekilde yaratan ve düşmemek üzere Gök kubbesini o dengede tutan kim? Yıldızlara ve Bulutlara bu hızı veren kim, iyi düşüncenin yaratıcısı kimdi? Söyle! Hangi zanaatkar bu ışığı, karanlığı, uyku ve uyanıklığı yarattı, Öğlen vaktini, sabah ve geceyi kim yarattı Ey Mazda? Söylediklerim gerçek mi değil mi?

Bana doğruyu söyle! Babaya saygı gösteren oğlu bilgelikle kim donattı? Bütün bu sorgulamalarda seni tanımaya çalışıyorum.

Ey Mazda!”

diyor Zerdüşt.

İşte görüldüğü gibi bir taraftan Mazda'ya inanıyor, onu muhatap tutuyor; diğer yanda onun Mazda'ya inancı kesin değil.

Zerdüşt'ün yaratıcı hakkında net olmadığının bir diğer işareti, kimi araştırmacıların öne sürdükleri gibi, ona göre tüm varlıkların yaratıcısı ilk başta Işık, Su ve Ateş'i var etmiş, Bu ilk Ateş ve Su birleşiminde de Ahura Mazda ortaya çıkmıştır. Hal bu iken demek ki Ahura Mazda bir ilk değildir ve aynı zamanda o bir

yaratıktır.

Zerdüşt aynı zamanda Cennet ve Cehennemi Avesta'da işleyen biri. Görünürde bunlara inanıyormuş. Ayrıca meleklere, şeytanlara büyük önem vermiş. Hz. Muhammed gibi miraca (göklere) çıktığını ve Avesta'yı o gece Tanrı'dan toplu halde aldığını söylüyor. Acaba gerçekten cinlere, şeytanlara, ahiret hayatına inanıyor muydu, yoksa o günkü şartlarda her şeyi inkar etmek başarısına engel olduğu için bunlara bir taktik olarak mı inanıyordu; bunu kestiremiyoruz. Doğrusu böylesine Zeki birinden yaratıcıya, ahirete inanması bir taktik olarak beklenebilir. Bunlara inanmayıp sadece ben bir filozofum, size bir proje getirdim deseydi kimse kabul etmezdi. Kısacası, binlerce yıl önce işi buraya kadar getirmesi gerçekten ilginçtir. Öyle ki kendi zamanında toplumun inandığı ilahları bile inkar ediyor ona bir şey yapmıyorlar. Ama geldiğimiz 21'inci Asırda kim bilgiye dayalı hakaret içermeden İslamiyet'e dokunursa başına her şey gelebilir. Zerdüşt insanlarla konuşurken, "Size emrediyorum, kendinizi aşın!" şeklinde değil de; "İnsan aşılması gereken bir varlıktır" demeyi tercih ediyordu. Şimdiye dek insanlığa verilen en büyük armağan, onun insanın önünü açması, ona olumlu bir hedef göstermesidir. Şöyle diyor kendisi: "İnsan nasıl hayvanlıktan insanlığa evrildiyse insanlıktan da üst insan'a evrilebilir" diyordu. Bununla insanın önüne bir hedef koyuyor. Bu o günkü şartlar için olağanüstü bir fikirdir. Bu sözü bir bakıma da Darwinizmi çağrıştırıyor.

D) ZERDÜŞT'E GÖRE YARADILIŞ HİKAYESİ

Yaratılış konusunda Zerdüşt'ün kitabı Avesta ile Musa'nın kitabı Tevrat ve Hz. Muhammed'in kitabı Kur'an'daki bilgiler birbirlerine çok yakın/neredeyse örtüşüyor. Zerdüşt inancına göre yaratılış sıralaması şöyledir: İlkin Gökyüzü/uzay yaratılır. Daha sonra sırayla Su, Yer, Dağlar, Bitkiler, Hayvanlar ve son olarak da İnsanoğlu. Tevrat'a göre yine İlkin Gök (burada da sulardan söz edilir) ve daha sonra Yer, Işık, buna bağlı olarak Gece-Gündüz, Hayvanlar, derken en son İnsanoğlu yaratılır. Hemen hemen ikisi aynı şeyleri söylemiş.

Şu dikkatlerden kaçmamalı ki, Zerdüşt yaratıkları sıralarken hem altı kategoride ele almış, hem de Tanrı tüm kainatı altı evrede yaratmıştır diyor. Bakıyoruz kainatın altı evrede/günde yaratıldığı konusu aynı zamanda Tevrat'ta da ve defalarca Kur'an'da da geçmektedir.

Zerdüşt'e göre gökyüzü, Ehrimen (şeytan) ve yardımcılarından korunmuştur, oraya çıkamazlar. Aynı fikir bakıyoruz Kur'an'da da geçiyor. Ayetlerin özü şu: "Biz gökyüzünü yıldızlarla süsledik. Orayı her türlü şeytandan koruduk. Böylece şeytanlar meleklerin ne konuştuklarını, ne planladıklarını duyamazlar, her taraftan ateşe tutulurlar. Hep Kovulurlar, onların yakalarını bırakmayacak bir azap vardır" deniliyor Kur'an'da. Ayet çok açık olduğu için yorum yapmıyorum. Yine Kur'an'da, "öyle bir Allah'tır ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı" diye ayet var. Her şeyin insan için yaratıldığı inancı ta Aryanlar zamanında da vardı. Bu bilinen bir şeydir. Çünkü bugüne kadar tüm canlılar içinde konuşan, yönetebilen, düşünebilen tek varlık insandır ve doğal olarak da her şeyden yararlanır (görünen köy kılavuz istemez misali). Bundan mucize çıkarmanın bir anlamı yok. Bir de eğer bunda bir keramet varsa putperest Aryanlar bunu binlerce asır önce söylemişler: Kur'an'ın yeni bir iddiası değildir ki.

Zerdüşt'ün ilk insanın yaratılışı hakkındaki düşüncesi ise şöyledir: Ahura Mazda ilk etapta Mashya (Meşye) ve Mashyoi (Meşyane) adlarında biri kadın diğeri erkek bir çift yaratır. Bunlardan yedi çift (ikiz) dünyaya gelir ve bunların birbiriyle evlenmeleri sonucu İnsanoğlunun nesli çoğalır. Burada Zerdüşt düşüncesiyle Tevrat ve Kur'an'daki bilgi birbirlerinden farklıdır. Çünkü Tevrat açık bir şekilde, ilkin Adem'in (erkeğin) yaratıldığını, onun kaburga kemiğinden de Havva'nın yaratıldığını net olarak belirtiyor. Bu birçok Kur'an ayetinde de belirtilmiştir. Yalnız Kur'an'da kaburga ismi geçmiyor. Bu bilgi sağlam diye kabul edilen hadislerde var.

Kur'an'dan tek bir ayeti paylaşmak isterim.

"Sizi bir tek candan (Adem'den) yaratan, kendisi huzur bulsun diye ondan da eşini (Havva'yı) yaratan odur" diyor.

Okurlar genellikle Arapça bilmedikleri için ben ayetle ilgili başta Diyanet Kur'an meali olmak üzere birçok yazarın isimlerini aşağıya alıyorum ki, bunlar da ayette söylenen ilkin Adem'in yaratılması ve gönlü ısınsın diye ondan da eşinin (Havva'nın) yaratılması demektir diye belirtmişlerdir. Yani bu konuda Tevrat ve Kuran aynı şeyi paylaşmışlar; Ancak Zerdüşt böyle demiyor. Ona göre ilk başta kadın da erkek de bağımsız bir şekilde yaratılmışlar. Yani erkek esas amaçtır, kadınsa erkek için yaratılmıştır demiyor. Mitoloji de olsa Zerdüşt'ün tezi daha adildir.

Kur'an'da Adem ile Havva'dan sonra insanların nasıl çoğaldığı konusunda bilgi yok. Ancak Kur'an yorumcuları (Teberi gibi), hadis alimleri (İbni Hacer Askalani gibi), Adem ve Havva'dan ilkin birkaç ikiz çocuk doğar. Bunların biri kız diğeri oğlan. Her oğlan bir sonraki kızla, Her kız da bir sonraki oğlanla evlenir. Çoğalma bu şekilde meydana gelir diye belirtmişlerdir. Burada üstü kapalı bir olay var Kur'an'da. Meşhurdur ki Adem'in bir oğlu Kabil (ki Tevrat'ta Kayin olarak geçiyor, Tekvin 4/1) kardeşini (Habil'i) katleder. Bunun gerekçesi hem Tevrat hem de Kur'an'da, bu iki kardeş Allah'a kurban takdim etmişler; birinden kabul edilmiş; diğerinden edilmemiş. Bunun üzerine kurbanı kabul edilmeyen (Kabil) kardeşini öldürmüş.

Peki, sormak lazım; neden birininki kabul edildi diğerinki olmadı, kusur neydi? Bu sorunun yanıtı Kur'an'da yok. İşte bazı Kur'an yorumcuları burada şunu diyorlar: Havva, biri kız biri oğlan olmak üzere 20 kez ikizler doğurur. Kabil bir doğum Habil'den büyük. Kural gereği Kabil'in kız kardeşiyle, Habil de Kabil'in kız kardeşiyle evlenmeliydi. Kabil'in kız kardeşi güzel olduğu için Habil'e vermek istememiş; Hatta ben kardeşimle evlenirim demiş. Bu yüzden Kabil Habil'i katletmiş. İslam ve Tevrat mantığına göre madem insanlar Adem ile Havva'dan çoğalmışlar; O halde demek ki kardeşleri birbiriyle evlenmişlerdir. Bu konuda Maide Suresi 27'inci ayetin tefsirlerinde geniş bilgi vardır. Hatta rivayetlere göre Kabil'in ikizi olan kız kardeşinin adı Aklima, Habil'in ikizi olan kız kardeşinin adı da Lebuda diye geçiyor. Görüldüğü gibi Yaradılış konusunda Zerdüştlükle Kutsal dinlerdeki bilgiler hemen hemen aynı. Ancak kadının yaratılışı konusunda Zerdüşt'ün farklı düşündüğünü görüyoruz. Zerdüştlükte şu bilgi de var: Ahura Mazda ilk insan çiftini yaratırken onlara sesleniyor,

"Bakın sizi gayet mükemmel bir şekilde yarattım. Buna göre siz de iyi düşünün, iyi söz söyleyin ve iyi şeyler yapın, Sakın Ehrimen (şeytan) ve

taraftarlarına uymayın" diyor. Ancak daha sonra Ehrimen ve yardımcıları onları yoldan çıkarıyorlar. Böylece ilk başta tertemiz olan Mashya ve Mashyoi (ilk kadın ve ilk erkek) bozulurlar. Malum bir hikaye hem Tevrat, hem de Kur'an'da geçiyor. Aradaki fark, isimlerin değişik olması, Bir kere de bu efsane (inandırıcı olmamakla birlikte) Hz. Muhammed'in icadı değil. Çünkü ondan önce bunu söyleyen Musa var, Zerdüşt var.

Zerdüştiler, İslamdaki kelime-i şehadet gibi bir cümle kullanırlar: "Ben kendimi Mazda'nın tapıcısı, Zerdüşt'ün takipçisi olarak açıklıyorum. Kötü güçlerin düşmanı, iyi güçlerin dostuyum ve Ahura'nın kurallarına bağlıyım" diyorlar. Zerdüştlükteki bu cümle, İslamdaki kelime-i şehadet gibidir. Hatta içeriği kelime-i şehadetten daha dolu ve zengindir. Çünkü kelime-i şehadette sadece Allah'a ve Muhammed'in onun kulu ve Peygamber'i olduğuna inanmak var. Zerdüştilerin kullandıkları cümlede ise hem Tanrı Ahura'ya hem de Zerdüşt'e inanmak var; bir de ekstradan kötü güçlerin düşmanı, iyi güçlerin de dostu ve Ahura'nın istediği kurallara bağlılık var. Zerdüştilerde Müslümanlıktaki Hac benzer bir gelenek de var. Senenin bazı günlerinde gidip kendilerine yakın olan önemli mabetleri ziyaret ederler. Örneğin, Athar Vereşraspa ve Athar Kavatakan mabetleri gibi. Görüldüğü üzere İslam ne kadar da detayına kadar Zerdüştlükle iç içedir.

Malum İslam'a göre imanın şartları altıdır. Onlardan biri kader meselesidir. Bu konuda Zerdüşt gayet nettir. Ona göre iyilik de kötülük de insanın elindedir. Ancak hastalık, kaza gibi insanın elinde olmayan hadiseler vardır ve kendisi bunları kabul ediyor.

E) ZERDÜŞT'E GÖRE AHİRET İNANCI

Ahiret inancı konusunda Avesta ile Kur'an, hemen hemen aynı şeyleri içermektedir. Zerdüşt de ahirette Cennet (Behişt), Cehennem (Düzeh) ve Hemsitekan (Cennetle cehennem arasında bir yer) varlığına inanır. Ona göre bu dünyada bir tarafta iyilik ve aydınlıktan oluşan Aşa (alemin düzeni), diğer tarafta suç, kötülük ve karanlığı içinde bulunduran 'Drug' (Anarşi, yalan, bozgunculuk) var. Bu ikili arasında yaşayan insan, iyilik seçmeli ki, ölümden sonraki hayatta (ahirette) ona yarar sağlamış olsun diyor.

Zerdüşt şuna da vurgu yapıyor: Bu dünyada eninde sonunda iyilik hakim olacak ve insanı kötülüğe sevk eden Ehrimen'in gücü son bulacaktır. Bu, Saoşyant denilen ahir zaman kurtarıcısının (Tıpkı İslam'daki Hazreti İsa ve Mehdi inancı gibi) gelmesiyle gerçekleşecektir. Saoşyant geldikten sonra bütün insanlar ölecek ve öbür alemde herkes yine dirilip bir yerde toplanacak (İslam'daki mahşer gibi), iyiler cennete, kötüler de cehenneme girecektir. Zerdüştlüğe göre bir insan ölünce ruhu üç gün üç gece bedeni yanında, ameline göre ya sıkıntı ya da sevinç içinde bekletilir. Dördüncü günün sabahı, kişinin ameli iyi ise kokulu bir rüzgar ruhunu önüne katarak çok güzel bir kızla buluşur. Eğer ameli iyi değilse o zaman çok çirkin, ihtiyar bir kadınla buluşur. Bu güzel ya da çirkin rehber kadınlar onları muhasebe köprüsüne kadar götürürler. Orada hüküm verildikten sonra kişinin ruhu Cehennem üzerinde bulunan köprüden geçer. Bu köprünün adı İslam'da Sırat, Zerdüştlükte ise Cinyat'tır. Şunu da belirtelim ki, Cinyat'a Zerdüşt'ten önce o coğrafyada yaşayan insanlar da inanıyorlardı. Yani onun da icadı değil. Köprü kötü ruh için bir ustura gibi sivri ve ince olacak, üzerinde geçen Kötü Ruh düşüp aşağıda bulunan Duzeh'e (cehennem'e) düşecek. Zerdüşt dinine göre hareket eden için ise köprü geniş bir cadde gibi olacak (Arda Ardaviraf, bu köprü on mızrak uzunluğundadır diye ölçüsünü de belirtmiştir, s. 86) ve ruh Doğruca Behişt'e (Cennet'e) gidecek.

Zerdüştlüğe göre ahiret hayatında bir de kurulacak mahkeme olacak ve orada insanın günah ve sevapları terazide ölçülecek. Mithra nezaretinde o terazinin sağ ve sol tarafında Sraoşa ve Raşnu adındaki melekler olacak. Ahiretteki terazi konusunda Kur'an'da şöyle deniyor.

"O gün (ahireti kastediyor) amellerin tartılması haktır. Kimlerin sevabı ağır basarsa, onlar kurtuluşa erenlerdir diyor. Bu ayet Kur'an'da üç yerde geçiyor. Burada önemli olan, tıpkı Zerdüştlükte olduğu gibi Kur'an'ın da Ahirette terazi varlığını

onaylamış olması. Yine Kur'an'da üç yerde özetle, "Kimin sevapları o gün hafif gelirse kendisi kaybedecek" diyor.

Cehennem cezası Kur'an'da nasıl korkunç bir şekilde anlatılıyorsa; Zerdüştlükte de aynı durum söz konusudur. Kısa bir örnek verelim. Avesta'da anlatıldığına göre cehennemdeki cezanın bir çeşidi, kişinin bedeni çivilenmiş olacak ve boyu bir adamın uzunluğunun yüz katı kadar olanp yüksek bir yerden tepetaklak aşağıya atılacak. Kimileri de kazığa oturtulmuş olacak, diye geçiyor. Bunlardan daha ağır cezalardan söz edilir Avesta'da. Kısacası Kur'an'la Avesta'nın cehennem tasviri nitelik olarak hemen hemen aynıdır.

Zerdüştlüğe göre ahirette cennet ve cehennem dışında bir de Hemistekan adında üçüncü bir yer var. Günahlarıyla iyilikleri eşit olanlar buraya girer. Kur'an'da da bu üçüncü yer geçiyor; adı A'raf.

Malum İslam inancına göre cennette erkeklere özel Huri (kızlar) var ve bunların sayısı da kişinin çalışmasına bağlı. Zerdüştlükte öbür dünyada karı-koca hayatı var, O da bunu kabul ediyor. Şöyle ki, "Dünyada evlenen bir çiftin ruhları orada tekrar birlikte sonsuza kadar yaşayacak" diyor. Ancak erkeklere birden fazla ekstradan Huri öbür dünyada yok. Az önce bir insan öldükten üç gün sonra kabrinden kalkacak; ya güzel bir kız, ya da çok çirkin, yaşlı bir kadın eşliğinde Sırat köprüsüne götürülecek diye geçti. Ardaviraf bunu biraz daha detaylandırır, şöyle der: "Ahiret aleminde kişiyi karşılayan o çok güzel, boylu poslu, genç kızın göğüsleri (memeleri) dolgun, parmakları son derece ölçülü, görünümü harika, teni zevkle seyredilecek bir görüntüye sahiptir." Kur'an da cennet hurilerini bu şekilde tarif ediyor: “Daha önce Kimse onlara dokunmamış (bakire kızlar), yaşıt kızlar ve göğüsleri kabarıktır” deniliyor Kur'an'da...

Kur'an nasıl öbür alemdeki cennet ve cehennem sonsuzdur diyorsa; bunu Zerdüşt de söylüyor: “Doğruların ruhu ölümsüzlükte sevinç içinde olacak. Yalancıların ise sürekli olarak eziyet içinde olacak” diyor.

Şu da dikkate değerdir ki, hayali ahiret (cennet, cehennem, bakire huriler, içki ırmağı gibi) Kur'an'da anlatıldığı biçimiyle Tevrat ve İncil'de geçmiyor. Ancak Hz. Musa'dan yıllar sonra ortaya çıkan Hoşea metninde "Ölen kişi iki üç gün sonra dirilecektir" diye kısa bir cümle geçiyor. Hezekiel bölümünde bir dirilmeden söz edilir; ancak bilinen ahiretteki dirilme değil, bu dünyada bir mucize olarak Tanrı bunu yapabilir kabilinde bir dirilme söz konusudur. Benzer bir cümle İşaya bölümünde de var.

Daniel bölümünde "yerin toprağından uyuyanlardan birçoğu ebedi hayata ve şunlar (kötüler) utanca ebedi nefrete uyanacaklar" diyor. Eyub bölümünde ölümden

sonraki hayat Ölüler Diyarı diye geçiyor. Mezmurlar kısmında, "sen canımı Ölüler diyarına terk etmezsin; mukaddesini çürümeye bırakmazsın" deniliyor. Şunu hatırlatmak isterim ki, az önce Tevrat (Tekvin, çıkış, sayılar, levililer ve tesniye bölümleri) dışında kimi yerlerde kısa değinmeler şeklinde sanki Hz. Musa inancında ahiret varmış gibi kısa bilgilerden söz edildi. Bunlar, Hz. Musa'dan asırlar sonra ve özellikle Babil sürgününden sonra eklenen ifadelerdir. Bunların gerçek Tevrat ve Hz. Musa ile ilişkileri yoktur. Başka bir ifadeyle; daha sonra Zerdüştlükten bir alıntı şeklinde Yahudiliğe geçmiştir. Çünkü Tevrat çok sonraları yazılmış, Hz. İsa'dan yarım asır sonra son şeklini almıştır.

İncil'de Ahiret inancını farklı görüyoruz.

Matta İncilinde daimi bir hayattan, kötüler için öbür dünyada fırın ateşinden söz edilir ki ondan kurtuluş yoktur diyor. Bu ateş hadisesi Luka İncilinde de geçiyor. Yine Luka İncilinde, fakire, kör ve sakat olana iyilik et kıyamette bunun karşılığı sana fayda getirsin deniliyor ve cennetten söz ediliyor. Yuhanna İncilinde de ahiret aleminde iyiliğin yararı, kötülüğünü zararı var diye geçiyor. Markos nüshasında ise daha enteresan bir bilgi var: Senin bir elin, bir ayağın veya gözün kötülük yapmışsa onları kes/çıkar. Çünkü öbür dünyada tek ayak, tek göz ve tek elle Allah'ın huzuruna suçsuz bir şekilde çıksan; iki ayak, iki göz ve iki elle suçlu halde çıkmandan daha iyidir diyor. Ancak şu da var ki, İncil'e göre öbür dünyada Huri söz konusu değildir. (Bu konuda Kuran'a ters düşer).

Hz. İsa, öbür dünyada evlilik yoktur. İnsanlar melekler gibi yaşayacaklar diyor. Bu durumda, Huriler için Cihad eden Müslümanların vay haline: Huri yoksa bu kadar çabaları Beyhude!. Ahiret inancını Tevrat ve İncil'den özetlemenin nedeni şu: Az önce de ifade edildiği gibi; Kur'an'da anlatılan biçimiyle ahiretin (cennet-cehennem) izi Tevrat'ta yoktur. Cennette şunlar var, Cehennemde bunlar, bilmem ahirette erkekler için güzel kızlar var gibi tasvirler ancak Kur'an'da var. Az önce değinildiği gibi Kimi Tevrat'ın ilavelerinde ahiretten söz edilmiş. Örneğin; Hoşea metninde, "ölen kişi 2-3 gün sonra dirilecek" diye geçiyor. Bu 3 gün sonra dirilme Zerdüşt'te de var. Yahudiler Babil'e Sürgün edilip 50 yıl orada yaşayınca bu gibi bilgileri Zerdüştlükten öğrenip kitaplarına eklemişlerdir. Bunun hikayesi böyledir. Cennet Cehennemle ilgili Kur'an'daki anlatılanlar Zerdüştlük kökenlidir. Çünkü ikisi de büyük oranda aynı şeyleri içeriyor. Bir de madem her üç kutsal kitabını sahibi aynıdır/Allah'tır. O zaman niye hem genel olarak, hem de konumuzla ilgili özel olarak bu kitaplar birbirlerini tutmuyor diye haklı olarak sormak lazım. Yaşamla ilgili olsa diyeceğiz her birinin dönemi farklı; Ancak cennet ile cehennem hepsinde aynı olmalıydı!

Şimdi farklı bir noktaya değiniyorum. Kur'an'da defalarca geçen bu Cehennem kelimesi köken olarak nereden gelmiş; buna bakalım. Eskiden Kudüs'ün

güneyinde Ge Hinnom Vadisi varmış. Bir ara bazı İsrail Kralları kız ve erkek çocukları götürüp bu vadide yakarak inandıkları Tanrı için kurban ediyorlarmış. Daha sonra işbaşı yapan Krala Tanrı vahiy göndermiş, "Bu insanlık dışı muameleye son verilsin" demiş. Rahipleri kemikleri ile birlikte götürüp bu vadiye atmışlar. Yanı sıra çeşitli pislikler de toplayıp oraya atmışlar. Yani bir nevi cehennem gibi bir yer olmuş. Bunun üzerine Tanrı, buranın ismi şimdiye kadar Ge Hinnom idi bundan sonra tarihe "Boğazlama yeri" adıyla geçecek diyor. Bu olaydan sonra denilecek ki Ateş artık o masum çocuklar yerine günahkarları yakacak ve o Ateş hem sönmeyecek, hem de onlar ölümsüz bir şekilde orada yanacaklar: Adeta Kur'an'da anlatılan Cehennem gibi. Konumuza dönersek (Cehennem kelimesi nereden gelme?); işte burada geçen Ge Hinnom (çocukların katledildiği Vadi) kelimesi değişip Arapça olarak Cehennem olmuş. İçerik değiştiği gibi (hani Tanrı diyor bundan sonra buranın adı boğazlama yeri diye anılacak) ismi de zaman içinde değişmiş... Bunun kanıtı şu:

G harfi Arapçada olmadığı için onun yerine (C) harfi kullanılarak Cehennem olmuştur ve Rahiplerin kemikleri çeşitli pisliklerin oraya atılmasıyla kötü bir yere dönüştüğü için artık öbür dünyada böyle elem verici bir yerin sembolü haline gelmiş. Zaten çoğu İslam dilbilimcileri de cehennem kelimesi Arapça değil; yabancı bir kelimedir demişlerdir. Mesela; Cevheri, İbni Manzur, Ezheri gibi. Cehennem kelimesi İncilin Luka nüshasında da geçiyor. Muhtemeldir ki İncil'in bu nüshasını yazan Luka, Ge Hinnom yerine Cehennem yazmış.

Bu vadinin bir adı da halk nezdinde "Gözyaşı Vadisi" diye bilinir. Sonuçta; Cehennem kelimesinin bu hadiseye dayanıp oradan geldiği kuvvetle muhtemeldir. Kaynaklarda şu da Zerdüşt'e mal edilmiştir ki, Bir İnsan öldüğünde; onun cenazesi Sessizlik kuleleri adı verilen yüksek yerlerde köpeklere, akbabalara terkedilir. Hatta kimi kaynaklarda cenazenin eti kemiklerinden ayrılır, bir kaba konur, ondan sonra kemikleri başka bir kaba konup gömülür şeklinde bilgiler de var.

Yalnız tarihçiler, bunların daha sonra kimi din adamları tarafından iftira yollu Zerdüşt'e mal edildiklerini öne sürmüşlerdir. Kanıt olarak da, aşırı Zerdüştilerin mezarlarının var olması. Halbuki böyle bir şey olsaydı bu mezarlar olmazdı. Dolayısıyla cenazenin sessizlik kulelerine atılıp köpeklere, akbabalara terk edilmesi hadisesi Zerdüşt'e bir iftira olarak değerlendirilmiştir. Şu da var ki, Zerdüşt'ün her şeyi %100 doğrudur demek saçmadır. Benim üzerinde durmak istediğim, bu inançlar arasındaki benzerlikler ve birbirlerinden beslenmeleri.

.

F) ZERDÜŞTLÜKTE BAZI İBADETLER VE EVLİLİK KONUSU

a) Namaz

Zerdüştlükte de İslamiyet gibi günde 5 vakit namaz vardır. Sabah namazı Havan Geh, öğlen Rapithwin, ikindi Uzerin Geh, akşam Aivisruthrem, yatsı da Ushahin diye adlandırılır. Mabetlerine de Ateşgede denir. bu mabetler önemlerine göre üçe ayrılır.

Birinci grup mabede, Athar Behram denir. Bu çok önemlidir. Öyle ki ateş yakmak için eğri odun bile bu mabede girmez. Bunu belli zamanlarda ziyaret ederler ve bununla Hacı olurlar. İkinci ve üçüncü grubun adları da Athar Adaran ve Dar-i Meher'dir. Buralarda günlük ibadetler icra edilir. Tıpkı İslam ülkelerinde mahallede bulunan mescitler gibi. Bu mabetlerde bir ateş bulunmalı; ya da sembolik de olsa bir çıra. Herhangi bir aydınlatma bulunmalı. Hz. Muhammed de yeryüzünde üç mabet önemlidir demiş. Hadis şöyledir: İbadet için şu üç mescidden başkasına yolculuk edilmez: Mescidu'I- Haram, Mescidü-Nebi (Medine'deki) ve Mescid’I- Aksa. Bu hadis Buhari ve Müslim’de geçiyor.

Zerdüştiler ibadet esnasında yüzlerini güneşe çevirirler. Yani kıbleleri güneştir: Bunlar dünyanın kuzeyinde yaşadıkları için genelde kıble güneye doğru ayarlanır. Bu İslamiyet’teki kıble gibi. Coğrafyadan coğrafyaya değişir.

İnsan iyi düşünürse aslında Güneş sembolik olarak kıble kabul edilse daha uygun ve birleştirici olurdu. Çünkü güneşten tüm insanlar yararlanır. Dolayısıyla müşterek bir sembol olarak rahat kabul edilirdi. Ama Kabe böyle değil. İnsanlar gider oraya taşa taş atarlar (şeytan taşlaması) Sefamerve denilen iki yer arasında 7 sefer koşarlar, Kabe denen Dört Duvar etrafında 7 sefer tur atarlar. Bunun hem güneş gibi faydası yok. Çünkü güneşten istisnasız herkes yararlanır hem de mitolojik olduğu için herkes inanmaz. Tabii ki güneşe yönelmek şu demek değildir ki güneşte bir kutsiyet var. Güneş Allah'ı temsilen aydınlık demektir. Sadece bir semboldür. Nitekim Ömer Rıza Doğrul ateşin Zerdüşt tarafından ilah olarak kabul edilmiş söylemi yanlıştır. Zerdüşt’e göre ateş anca Ahura Mazda'nın bir sembolüdür diye belirtiyor. Bunun anlamı şudur yaratıcı olan Ahuramazda aydınlıktır nurdur demektir. Dinlerin tarihi uzmanları Zerdüşt’ten önce o coğrafyada ateşe tapanlar vardı ama Zerdüşt kendisi ateşi bir ilah olarak kabul etmedi, Ondan sonra bazıları tekrar ateşi ilah olarak kabul etmişse bunun Zerdüşt’le alakası yoktur, diyorlar. Daha

açık bir ifadeyle; müslümanlar nasıl hacda taşa taş atarken (şeytan taşlaması) bunu temsili bir şeytan olarak değerlendiriyorlarsa Zerdüşt de ateşi Ahuraya karşı bir sembol Nur olarak kabul etmiş. Firdevs bu konuda demeyin ki Zerdüştiler ateşe tapanlardır Onlar ancak tek ve kutsal olan yaratıcıya tapanlardır diye belirtiyor. İslamiyette nasıl namaz hem cemaatle hem de tek tek kılınabiliyorsa Zerdüştlükte de aynıydı. İslam'da namaz kıldırana İmam, Zerdüştlükte ise Mubit denir. Bu mubitler üç sınıfa ayrılırlar: Herbit Mobit ve Destur diye. Bunlar adeta İslamdaki müezzin İmam müftü gibidir.

Burada farklı bir şey hatırlatmak isterim. Atatürk'ten bu yana Türkiye'de siyasiler ezan üzerinde zamanla Ezanı Türkçe'ye çevirdiler deyip bu yolla oy devşirmeye çalıştılar, çalışıyorlar. Halbuki İslam'a göre namaz Dinin direği. Ezandan daha önemli, ama nedense namaz kelimesi Arapça değil. Farsça'dan gelmedir. Arapçada namazın adı salattır. Bu durumda her müslüman namaz yerine Salat demeli. Zaten Kur'an'da da namaz Salat olarak geçiyor. Madem her şey ezan gibi orijinal olsun diye hassasiyet gösteriliyor ve namaz kelimesi de üstelik de ne Arapça'da ne de Kur'an'da olmadığına göre o zaman Türkiye'de namaz yerine Salat denmeli.

Bir ara eski bakanlardan Namık Kemal Zeybek namaz Arapça değildir derken hayli gündem oldu. Adam haklı Arapçada namaz kelimesi yoktur. Burada hatırlatmış olayım sabah namazı Zerdüşt'e göre çok önemli. Hazreti Muhammed de sabah namazını ayrıcalıklı tanımıştır "insanlar sabah namazındaki sevabı bilselerdi emekleyerek de olsa gider kılarlardı" diyor. Bu hadis Buhari'de birkaç yerde Müslim'de geçiyor. Demek ki Hz. Muhammed'in bu hadisi bile yeni değil, bir evveliyatı, dayandığı bir kökeni vardı.

b) Kurban

Zerdüşt kurban konusunda İslam'dan farklı düşünmüştür. Şöyle ki kendisinden önce yaşadığı coğrafyada Tanrıya kurbanlar kesilirdi. Çünkü inançlarına göre kurban kesenin Hatta daha fazla kesenin ömrü uzardı. Ayrıca insanlar, Ehrimen ve diğer zararlı varlıkların kötülüklerini, zararlarını önlemek için Onlara da kurban keserlerdi, Zerdüşt buna şiddetle karşı çıkıp hayvan katliamını yasakladı.

Zerdüşt'ten önce süregelen bu hayvan katliamı şöyle dursun o zaman insan bile tanrılara kurban edilirdi. Zerdüşt o kadar mücadele verdiği halde; yine kendisinden sonra Akamenidler döneminde bu insan katliamı sürmüştür. Bununla ilgili çarpıcı bir örnek paylaşmak isterim.

Akamenid Kralı Xerxes'in (m. ö. 519-466) eşi Amertris, yaşlanmaktan korkardı. O günkü inanca göre yeraltı tanrılarına kurbanlar kesilseydi insanın ömrü uzardı. Bu nedenle Saray kahinlerin önerisine uyarak ve yine Saray çevresinde bazı İsyankarların çocuklarından 7 erkek 7 kız seçerek yeraltı tanrılarına kurban eder. Kral Xerxes de Yunanistan'da düzenlediği bir seferde Trakya'da yerlilerin çocuklarından 9 erkekle 9 kız alıp canlı olarak gömmek suretiyle Tanrılara kurban eder ki, savaşta kazansın. Bunları Herodot kendi tarih kitabında anlatır. İşte Zerdüşt bundan da önce böyle bir dünyada ortaya çıkar ve insan katliamıyla hayvan katliamına şiddetle karşı çıkıp buna yasak koyar. Bunun diğer önemli bir nedeni de toplumda ezilen sınıftı. Fakir Fukara et yüzü görmezken; yöneticilerin, ömürleri uzasın diye sayısız hayvanlar öldürmeleri Zerdüşt'ün fikirlerine ters geliyordu. Ayrıca yoksullar hayvan yetiştirirken krallar, zorbalar gidip onlardan cebren alıp kendileri adına kurban ederlerdi. İşte duyarlılık sahibi Zerdüşt bunlara karşı çıktı.

Zerdüştlükte yemeden bir gün geçirmek Günahtır. Ona göre oruç dille, gözle, kulakla, elle ve ayakla işlenen günahlardan uzak durmaktır. Ama ondan sonra Zerdüştiler iki türlü Oruç tutmaya başlamışlar: biri 5 günlük diğeri 3 günlük.

c) Zerdüştlükte Bayram

Zerdüştlükte yılda bir kaç bayram var. Bunlar adeta hayatla ilgili, hayata önem veren bayramlar. Mesela bakıyoruz bir bayram da ilk insanın yaratılmasıyla ilişkilendirilmiş. Madem insan oğlu var edilmiş, O halde bunun karşılığında bir bayram yapalım demişler. Hayvanlar adına, Sular adına icra edilen bayramlar var. Yine hayatın tekrar canlanmasını hatırlatan Bahar bayramı var. Bu bayramların isimleri de şöyledir: Maidyoshahem (yaz ortası Bayramı, sular adına) ahem (Hasatt Hayatta bereket getiren bayram, toprak bayramı) Ayathrem (Sürüler, bitkiler adına yapılan bayram), Maidyarem (kış ortası Bayramı ki, hayvanlar onuruna yapılır), Maspathmaidyem (yılın son akşamında ilk insanın yaratılışı adına yapılan bayram), Bir de Bahar Bayramı denilen Newroz Bayramı.

Zerdüşt’le Hz. Muhammed'in bayramları arasında 180 derece fark var. Mesela Hz. Muhammed, meşrulaştırdığı Kurban bayramıyla hayvan katliamına onay verirken; Zerdüşt ise hayvana değer vererek onlar adına yılda bir kez Bayram yapalım demiştir. Ayrıca Zerdüştlükte Toprak, insanın varoluşu, sular, Bitkiler adına bayramların teşkil edilmesi çok anlamlıdır. Benzer bayramlar İslam'da yoktur. İslam'da yalnız iki bayram vardır. Bir Kurban bayramı; ki, hayvanlar kesilir. Diğeri de Ramazan Bayramı ki insan kendini aç ve susuz bırakır. Zerdüşt ise insanın kendini aç bırakmasına karşıydı.

Sonuçta bayramlar şöyle veya böyle bütün dinlerde var. Hatta Zerdüştlerin yeni yıl Bayramı (Newroz), Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiğinde bakıyor ki Medineliler kutluyorlar. Yani oralara kadar yayılmış bir bayram. Hatta Mısır'a kadar yayılmış, onlar da daha önce kutluyorlardı. Hz. Muhammed'in hicreti sırasında Medinelilerin Newroz ve Mihrican bayramlarını (ki, ikisi de Zerdüştlerin bayramıdır) kutladıkları bilgisi hadis kaynaklarından geçiyor.

d) Evlilik

Zerdüşt'ün yaşadığı coğrafyadaki kimi inançlara göre evlilik ve özel mülkiyet yoktu. Kim kimi bulsa cinsel ilişkide bulunurdu, Hatta daha önce yakın akraba ile cinsel ilişki bile yaşanırdı. Kim yiyecek olarak ne bulsa onu yerdi. Adeta ilkel Komüncülük gibi. Yine ondan önce kimi inançlara göre yapılan evliliklerde Gelin önce Din adamına teslim edilirdi. O gelin bekaretini giderdikten sonra damada teslim edilirdi. Zerdüşt ise bunlara karşı amansız mücadele verir, bunlara yasak koyar ve şunu söyler: "Size kitap bıraktım, Sizi şuurlu davranmaya davet ederim. Kızınız, anneniz ve bacınız size haramdır." Zerdüştlük ancak amca kızıyla evliliğe izin verir. Bunun dışında yakın akraba ile evliliğe izin yok. Benim şahsi kanaatim, Eğer Zerdüşt'ten sonra zaman içinde Zerdüştiler arasında ensest evlilik olmuşsa bunu şuna bağlıyorum: İslamiyet'in o coğrafya gelmesiyle bu inancın neredeyse emareleri kalmadı. Kalan birkaç bin Zerdüşti, bu inanç bitmesin diye belki kendi aralarında böyle bir yakın akraba evliliğine karar vermiş olabilirler. Ama bu, Zerdüşt'ün kendi görüşü değildir. Bugün kalan birkaç bin Ezidi de kızlarını kendi dışında başkasına kolay kolay vermezler. Bunun da temel nedeni, bu inancı korumaktır: Kızlarımızı başka inançlara sahip kişilere verirsek asimle olurlar, bu inanç biter diyedir. Zerdüşt Avesta'da "hanımı olan bir adam, eşi olmayan adamdan üstündür, bir evi geçindiren evi olmayandan, çocukları olan çocukları olmayandan serveti olan hiç serveti olmayandan üstündür" diyor. Ona göre insanın kendi eşi dışında başkasıyla olması/zina yapması yasak. Bu konuda karı koca hayvanlarıyla veya tarımla uğraşıp mutlu bir aile biçiminde yaşıyorlarsa bu hayatın en güzel ve en bereketlisidir. Kendisi evlilikte sadakati önemsiyor, bunu şart koşuyordu. Soylu, temiz biriyle evlenmek, çocuk sahibi olmak ve bu çocukları Zerdüşt dininde yetiştirmek ona göre önemli. Kendisi mistik hayata (yememek gibi) karşıydı. Çünkü ona göre İnsanoğlu mutlu olursa Ahuramazda da mutlu olur.

Bu inancın şu yanı dikkat çekicidir. Evlenen bir kız için Anne Babanın rızası önemli; ancak kızın istemediği biriyle ailesinin zoruyla evlendirilmesi kabul edilemezdi. Halbuki bu çağda Türkiye'nin bazı bölgelerinde hala kızlar rızaları dışında evlendirilirler.